

gebbi időkről nem szólva, csak arra emlékeztetünk, hogy Mikszáth stílusa a szegedi népnyelv hatására formálódik tömörre. Élővé. Fiának tanúsága szerint Gárdonyi »a rövidszavú észjárás« Szegeden tanulta meg. Tömörkény és Móra Ferenc azonosulására, hűségére lépten-nyomon hivatkoztunk. Korunk nagy nyelvi, kifejezési válságában, kietlenségében a forrásokból kell merítenünk.»

Hajos Gáspár, Dugonics András, Kocsis Frigyes, Csaplár Benedek, Ferenczi János, Varga János, Kálmány Lajos, Tömörkény István, Huszka Lajos, Tóth Béla és mások gyűjtéseinek fólhasználásával Bálint Sándor több ezer szólást, szóláshasonlatot, közmondást, népi axiómát sorakoztat föl tárgyak szerinti csoportosításban. Ez a rendszerezés, még ha szükségképpen vannak is benne átfedések, logikus és áttekinthető. A földrajzi környezet, szomszédság szólásaiból főként a szomszéd városokat, falukat jellemző, többnyire gúnyoló, csúfoló mondókákat ismerjük meg: Dorozsma, Tápé, Makó különösen a szegediek élcelődésének céltáblája vala egykoron. A történelmi hagyományokból a kutyafejű tatároktól Rózsa Sándorig maradt fenn szólás, jellegzetes kifejezés. Sőt Dugonics, a szólások klasszikus gyűjtője, maga is hőse lett egy szegedi szólásnak: szobrának a központi egyetem épülete előtt a tér közepére történt hirtelen áthelyezése (1895) nyomán mondta a szegedi ember az észrevétlenül, búcsú nélkül távozóra: *mögléptt, mint Dugonics*.

A közélet, a társadalmi élet, a vallás és a hiedelemvilág, az állat- és növényvilág, a víziélet, a földművelés és állattartás, a közlekedés, hírvivés, piac, vásár, pénz, konyha, étel, ital, vendéglátás, ruházkodás, a ház, az otthon; a család, az emberi test és részei, a lélek, a múlandóság, halál — megannyi tárgykör, amely gazdagon termette a szemléletes szavakat, kifejezéseket. Némelyik bizony nem szalonképes, de a nép a régi római elv (*naturalia non sunt turpia*: a természet dolgai nem lehetnek csúnyák) szerint ezzel is oly magától értődően él, mint bármely mással, Bálint Sándor pedig prudéria nélkül közli őket is. Egyiktől sem tagadhatni el, hogy durvasága ellenére ne lenne szellemes, találó, szemléletes, sőt bátran mondom: bölcs és emberi.

A könyv harmadát értékes betűrendes *szólásmutató* teszi ki, s ez éppen a fentebb említett praktikus célt, a forgathatóságot és használhatóságot növeli. Kár, hogy a mutatóba kerülés alapszempontja névszói volt (e szempontból érdekes és tanulmányos a *kutya* címszó gazdag, tán legterjedelmesebb anyaga!), de így elsikkad és szétszóródva marad az igei azonossággal egybetartozó szóláskincs. Néhány példa bizonyára világossá teszi, mit akarok ezzel mondani. *Belenézött, mint — Babarcsi a lóba* (54); — *Vörös Matyi az ökörbe* (55); *Géra a juhba* (57); ezek a mutatóban sem kerülnek össze, pedig nyilván nincs tanulság nélkül párhuzamuk. *Vagy: helyén van, mint — Makó* (13); — *mint Dorozsma* (47). *Vagy: ráérünk — a széksősöpréstű* (58); — *a szalonnaaggatástű* (68). S így tovább.

Talán a második kiadásban majd ezt is pótolni lehet. Mert bizunk abban, hogy megjelenik még nyomtatásban is, ha másként nem, mint a szegedi néprajzi monográfia egyik fejezete.

PÉTER LÁSZLÓ

Jubileumi Évkönyv

Néhány hónappal ezelőtt már hírül adtuk, hogy kétszázötven éves a vásárhelyi Bethlen Gábor Gimnázium. Azóta az ünnepségek is lezajlottak, a szónokok elmondták beszédüket, s a környék legrégebbi oktatási intézménye — reméljük! — a következő kétszázötven év hétköznapjait kezdte meg. Szó elröpül; írás megmarad. Túlterhelt agysejtjeinket leírt, kinyomtatott gondolatainkkal próbáljuk mentesíteni. Örülünk hát az évfordulóra megjelent *Jubileumi Évkönyv*nek. Nem baj, hogy a két és fél századdal ezelőtti épület nincs meg, akár a mostani „csupán” hetvenöt évest is lebonthatnák, a maradandóságot már semmi sem kezdi ki. Mindenkor a minőség a fontos, ez pedig az emberekben keresendő. Az emberekben, diákokban

és tanárokbán, kik életük, munkájuk kisebb-nagyobb darabját kapcsolták ehhez az intézményhez. Az ő írásaikból állította össze az évkönyvet *Greza Ferenc*, a gimnázium tudós igazgatója.

Németh László írásával indul a kötet — nem véletlenül, s nem is az apológia túlzásai miatt. Az író Vásárhelyen töltött három éve napjainkban is meghatározza az iskola szellemi arculatát. Az évkönyvben közölt *Pedagógiai töredéket* metodikusok és tanárok kötelező olvasmányául kéne előírni. Feleletet kapnának arra a kérdésre, hogy miként lehet érdekesen, izgalmasan, s nem utolsósorban igényesen tanítani. Németh László vásárhelyi működését nem tekinthetjük egyszeri és megismételhetetlen cselekedetnek. A példából tanulni kell, bár kevés remény van e gondolkodói akrobatamutatvány rövid időn belüli megisméltésére. S nem árt néha olyan emberek szavára is figyelni, akik több évtizedes tanári tapasztalataikat próbálják utódaiknak átadni. A régi református gimnáziumok szabad szellemére emlékező Szathmáry Lajos írja *Tanári szabadság* című írásában: „A pedagógiai ügyeskedés hasztalan, ha nincs mögötte szeretet. De akkor már nem is ügyeskedés.”

Nem kívánunk részletes protokoll-listát adni a négy „rovat” (*Tanulmányok, Iskola és város, Krónika, Két évtized*) tartalmáról, de külön meg kell említenünk néhány nagyon fontos és alapos írást. *Tálas* István és *Láng* István tanulmánya (*A magyar agrárgeográfia kutatásának negyedszázada*, illetve *Krúdy: A vörös postakocsi című regényének ritmusformáiról*) bármelyik szakfolyóirat dicséretére válna. *Tornyai* János és *Endre* Béla *Greza Ferenc* által publikált tizenkét levele is általánosabb, a város határain túlmutató érdeklődésre tarthat számot, hiszen olyan műtörténeti jelentőségű eseményhez szolgálnak adalékkul, mint a század első évtizedeiben bontakozó vásárhelyi művészetlet. *Kristó Nagy* István és *Tárkány Szűcs* Ernő visszaemlékezései az önigazolás kisebb-nagyobb túlzásaitól eltekintve pontos képet adnak a 30-as évek magyar társadalmát radikalizálni akaró „új magyar szellemiség” mozgalomról. — De hagyjuk a felsorolást! Ügyse tudnánk elmondani, hogy mi mindenről esik még szó. Erjük be ennyivel: színvonalas, jó könyv jelent meg Vásárhelyen. Azok is elolvashatják, akiknek még távoli kapcsolatuk sincs a várossal s gimnáziumával. Vagyis: ez a könyv nemcsak a vásárhelyieké. Darabja annak a magyar valóságnak, mely mindnyájunk ügye — bármely szögletében élünk is az országnak. (*Hódmezővásárhely, 1972.*)

O. S.

Hopp Lajos: A lengyel–magyar hagyományok újjászületése

A kelet-európai országok történetében meglevő politikai, művelődési hasonlóságok kutatása olyan analitikus munkálatok eredményeként jelentkezhet csupán, mely alkalmas a kapcsolatok mibenlétét széles tárgyi bázison igazolni. Ehhez az igényhez képest a megvalósítás legfeljebb „józan mértéktartásról” tanúskodik. A hasonló fejlődés mindmáig elsősorban jelenségszinten nyilvánvaló, s kutatásában dominálnak a felszíni, véletlenszerű elemek.

Hopp Lajos közelmúltban megjelent kis kötete a lengyel–magyar hagyományok újjászületéséről a Rákóczi-korban ezért kétszeresen is örvendetes és említésre méltó kiadvány. Megjelenésének pusztá ténye csak a gyéren csörgedező — bár kétségkívül létező — kapcsolat kutatás bizonyítéka lenne, könyvének tartalma s feldolgozásának módszeres alapossága többet nyújt ennél. Aprólékos figyelemmel vizsgálja és rendszerezi a kapcsolatok újjáalakulásának politikai és művelődési motívumait gyakorlatilag a XVII. század közepétől a szatmári békéig. Feldolgozza a korabeli politikai levelezést, az emlékiratokat, követek naplóit, programiratokat és természetesen a szűkebben szépirodalminak számító verses és prózai alkotásokat.